

Juhász Imre – Knoll-Csete Edit

Magyarország és a német tartományok

Együttműködés a múltban, fejlődési lehetőségek a jövőben

Hungary and the German Bundesländer

Cooperation in the Past, Opportunities in the Future

Összefoglalás

Németország vállalatai, (melyek között megtalálhatóak kicsik, közepesek és nagyvállalatok egyaránt) a legnagyobb tőkebefektetőnek számítanak Magyarországon. Ezen írás szerzői indokoltnak tartják, hogy a Németországhoz fűződő kereskedelmi és együttműködési kapcsolatok elemzésén túlmenően megfelelő figyelem fordítódjon az egyes tartományokhoz fűződő kapcsolatok differenciált megközelítésére, különös tekintettel az egyes tartományok fejlettségi adottságaira és esélyeire, valamint a Magyarországhoz fűződő kapcsolatok tradícióira és az e kapcsolatokban rejlő lehetőségeire. Több, a magyar kapcsolatok szempontjából kiemelt jelentőségű tartománnyal vegyes bizottság működött és működik ma is, melyek tevékenységükkel hozzájárulnak a gazdasági társadalmi lehetőségek kiaknázásához, a befektetési lehetőségek felméréséhez, a két ország közötti párbeszéd és együttműködés erősítéséhez. A vegyes bizottságok és más keretek között tett közös kezdeményezések jelentősen hozzájárultak és hozzájárulhatnak a jövőben is az európai fejlődéshez.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: A11, A12, B27, F50

Kulcsszavak: német tartományok, együttműködés, vegyes bizottságok, külkerkedelem, közvetlen befektetések

JUHÁSZ IMRE, korábbi kereskedelmi tanácsos Berlinben, az MKT Európai Unió Szakosztályának titkára (juhasz.imre@yahoo.de); KNOLL-CSETE EDIT, közgazdász-diplomata, jelenleg PhD Hallgató a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában (knollcse@gmail.com).

Summary

German companies (including small and medium-sized enterprises) are the largest investors in Hungary. The authors of this publication consider it justified that, in addition to the analysis of trade and cooperation relations between Germany and Hungary, the relations with the individual federal states should also be adequately considered, with special view of development capabilities and opportunities. German-Hungarian cooperation at the level of the federal states has always been of particular importance for bilateral relations and its activities contribute significantly to the exploitation of economic and social opportunities, the expansion of investment opportunities and the strengthening of dialogue between the two countries. Joint initiatives within the framework of cooperation with the federal states and other players have contributed significantly to European development and hopefully will continue to do so in the future.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: A11, A12, B27, F50

Keywords: Germany, cooperation, Bundeslaender, foreign trade, direct investments

BEVEZETÉS

A Németországi Szövetségi Köztársaság 1990. október 3-dika, a német újra egyesülés megtörténte óta tizenhat, különböző földrajzi kiterjedésű és lélekszámú félszuverén állam történelmi hagyományokon alapuló közössége. Minden tartománynak van saját alkotmánya, költségvetése és fővárosa; utóbbiak a tartományi parlamentek (Landtag) és a tartományi kormányok székhelye. A több mint negyven évnyi megosztottság után újra egyesült, évezredes regionális hagyományokkal (Kurfürsten¹) rendelkező Németországban a német tartományok közötti párbeszéd egyik legfontosabb fóruma a Szövetségi Tanács (Knoll-Csete, 2023b).

Az egyes tartományokat a népesség nagyságától függően 3-6 tag képviseli a szövetségi törvényhozás felsőházában. A „Bundesrat” a szövetségi köztársaság öt állandó alkotmányos szervének egyike. A parlament második kamarájaként, „felsőházaként”, ugyanakkor önálló szervként a tartományok érdekeit képviseli, valamint részt vesz a jogalkotási eljárásban. A tartományok másik fontos, formális döntéshozói grémiuma a Miniszterelnöki Konferencia (MPK), amelynek tagja a tartományi miniszterelnökök és a mindenkori kancellár. A Konferencián olyan tartományi jellegű témák kerülnek napirendre, amelyek esetében szövetségi összehangolás szükséges. A tartományoknak ezenkívül állandó képviseletük van a fővárosban (Landesvertretungen) és Brüsszelben, az Európai Unió székhelyén is. Tanulmányunkban a tartományi struktúra jellegzetességeit és az egyes tartományok magyarországi kapcsolatait vázoljuk fel.

ALKOTMÁNYJOGI KÉRDÉSEK

Tartományi struktúra, valamint egyes főbb gazdasági mutatók

Az EU vezető gazdaságának számító, föderális Németországnak egy sajátos kohéziós utat kellett bejárnia ahhoz, hogy felzárkóztassa a negyven évig egyedülálló kettéosztottság sújtotta keletnémet tartományokat. A német egység napja, október harmadika annak az 1990-es történelmi lépésnek állít emléket, amikor a Német Demokratikus Köztársaság 5 tartománya és Kelet-Berlin hivatalosan beléptek a Németországi Szövetségi Köztársaságba. Nyugat-Berlin különleges státusza ezzel az aktussal megszűnt, vagyis nem két állam egyesüléséről, hanem tartományok belépéséről beszélhetünk (Knoll-Csete, 2022). Ezzel a német tartományok száma 16-ra növekedett. Az NSZK Alaptörvénye az egyesülést követően is érvényben maradt, preambuluma 1990-ben került módosításra (16 tartomány), majd 1994-ben, 2002-ben és 2006-ban is fontos, (bár e tanulmányban nem részletezendő) változásokon ment át.

Az alábbiakban a német tartományok egyes gazdasági adatai kerülnek bemutatásra megjegyezve, hogy a dolgozat írásakor, 2024 első napjaiban a 2023. évi adatok – értelemszerűen – még nem állnak rendelkezésre, de az egyes tartományoknak a német gazdaságban betöltött helyére, szerepére vonatkozóan megfelelő támpontot kínálnak.

1. táblázat: A német tartományok egyes gazdasági alapadatai 2022-ben

Megnevezés	Bruttó hazai termék folyó áron, mrd €	Egy főre jutó bruttó hazai termék, ezer €	Exportforgalom, mrd €	Exportkvóta, %
Baden-Württemberg	572,8	50,9	263,0	45,9
Bajorország	716,8	53,8	216,4	30,2
Berlin	179,4	48,1	16,5	9,1
Brandenburg	88,8	34,6	17,7	19,9
Bréma	38,7	56,9	21,5	55,2
Hamburg	144,2	76,9	51,8	35,9
Hessen	323,4	50,8	79,5	24,6
Mecklenburg-Elő-Pomeránia	53,4	32,8	9,8	18,3
Alsó-Szászország	339,4	41,8	97,5	28,7
Észak-Rajna-Vesztfália	793,8	43,9	234,1	29,4
Rajna-Pfalz	171,7	41,4	60,8	35,4
Saar-vidék	38,5	38,9	16,7	43,3
Szászország	146,5	35,9	52,8	36,0
Szász-Anhalt	75,4	34,5	23,9	31,7

Megnevezés	Bruttó hazai termék folyó áron, mrd €	Egy főre jutó bruttó hazai termék, ezer €	Exportforgalom, mrd €	Exportkvóta, %
Schleswig-Holstein	112,8	38,3	28,3	25,1
Tübingia	71,4	33,7	17,8	24,9
Tartományra nem besorolható	-	-	368,7	.
Régi tartományok	3.431,4	.	1.085,0	31,6
Új tartományok	435,7	.	121,9	28,0
Németország	3.867,1	46,0	1.575,7	40,7

Forrás: Szövetségi Statisztikai Hivatal (www.destatis.de)

Megjegyzés: Exportkvóta az export és a bruttó hazai jövedelem hányadosa

A tartományi struktúra sokszínűségét² jól jellemzi, hogy miközben Észak-Rajna-Vesztfália, Németország legnépesebb tartománya lélekszáma meghaladja a 18 millió főt, a Brémát és Bremerhaven kikötővárost magában foglaló legkisebb tartomány lélekszáma nem éri el a 700 ezer főt. A lélekszámát és gazdasági erejét tekintve nagyobb tartományok közé tartozik még Bajorország, Baden-Württemberg, Alsó-Szászország és Hessen, míg a legkisebbek közé Berlin szövetségi főváros, Hamburg Szabad és Hanza-város, valamint a szövetségi köztársasághoz 1957-ben csatlakozott Saar-vidék sorolható.

Emellett említést érdemelnek azok a különbségek, amelyek az egyes tartományok gazdaságának súlypontjai és gazdasági ereje tekintetében megfigyelhetők. Hamburgban és Brémában, a két városállamban az egy lakosra jutó GDP 2022-ben 76,9, illetve 56,9 ezer euró volt. Bajorországban (53,8 ezer euró), Baden-Württembergben (51 ezer euró) és Hessenben (50,8 ezer euró) meghaladta az 50 ezer eurót, míg négy keletnémet tartományban nem érte el a 35 ezer eurót, ezen belül Mecklenburg-Elő-Pomerániában a 33 ezer eurót.³

Ezen a ponton kell felhívni a figyelmet arra, hogy a szövetségi köztársasághoz 1990-ben csatlakozó új tartományok egy főre jutó GDP-je az egyesülés utáni első évek felzárkózása után – e tanulmány kereteit meghaladó okok miatt – „beragadt” a régi tartományok egy főre jutó GDP-je mintegy háromnegyedén. Mindeközben a húszas évek elejére mind a munkabérek széles körében, de mindenekelőtt a nyugdíjak tekintetében megvalósult a két országrész közötti különbségek megszüntetése.

A szövetségi köztársaság alaptörvénye részletesen szabályozza a kizárólag szövetségi, a vegyes (szövetségi és tartományi), valamint a kizárólag tartományi hatáskörbe tartozó területeket. Megítélésünk szerint a föderális struktúra nagyban hozzájárul a nagy kiterjedésű, 357 ezer négyzetkilométer alapterületű (Magyarországnál csaknem négyszer nagyobb) szövetségi köztársaság különböző térségei közt meglévő természeti, történelmi, kulturális és egyéb sajátosságok, illetve különbségek ápolásához és menedzseléséhez, az egyes tartományokban rejlő gazdasági, humán források hatékony kihasználásához. Az alaptörvény 32. cikkelye⁴ kimondja, hogy a külügyek ápolása szövetségi ügy, ugyanakkor a szövetségi kormány egyetértése esetén a tartományok más államokkal más kérdésekben szerződéseket köthetnek.

Gazdaságpolitikai kompetenciák

A gazdaságpolitika kialakítása és érvényesítése a vegyes (szövetségi és tartományi) hatáskörbe tartozó területek közé tartozik. A gazdaságpolitikának az ország egészét érintő elemei szövetségi szinten, a Szövetségi Gazdasági és Klímavédelmi Minisztérium (BMWK) által kerülnek meghatározásra, amelyet a 16 tartományban a gazdasági minisztériumi hatáskört ellátó intézmények egészítenek ki. A hatáskörök feloszlása tartományonként különbözőek: van, ahol gazdasági, ipari, klímavédelmi és energetikai (Észak-Rajna-Vesztfália), van ahol gazdasági, kis- és középvállalati, kézműipari, start-up és technológiai (Bajorország), van ahol gazdasági, közlekedési, mezőgazdasági és borászati minisztérium (Rajna-Pfalz), s van ahol gazdasági, infrastruktúra, turisztikai és munkaügyi minisztérium (Mecklenburg-Elő-Pomeránia) látja el az adott tartomány gazdaságpolitikájának kialakítását és irányítását.

Egyes német kutatói műhelyek rendszeresen elkészítik az egyes német tartományok, illetve a tartományokból képzett régiók gazdasági fejlődésére vonatkozó elemzését, amelyet viszonylati stratégia meghatározásakor célszerű mind a magyar gazdaságdiplomáciának, mind a vállalatok nemzetközi tevékenységét segítő hazai kamarai szervezeteknek, mind pedig a németországi piaci és értékesítési feltételeket kutató, az egyes térségek gazdasági hangulatát fűrkésző vállalatoknak figyelembe venni.

Németországban 79 önálló ipari és kereskedelmi kamara van, s ezek évente háromszor – február közepén, június első felében és október közepén – elkészítik és a honlapjukon nyilvánosságra hozzák az adott kamarai kerület ipari, szolgáltatói, kereskedelmi és építőipari vállalatai aktuális üzleti helyzetére, üzleti várakozásaira, exportja várható alakulására, továbbá beruházási és foglalkoztatási terveire vonatkozó összefoglaló elemzéseiket.

A regionális kamarák elemzéseit részint az egyes tartományokban – Bajorország, Baden-Württemberg, Észak-Rajna-Vesztfália –, részint szövetségi szinten, a Német Ipari és Kereskedelmi Kamara illetékes osztályán összegzik, s készítik el az adott tartomány, illetve a szövetségi köztársaság egésze gazdasági helyzetére és a következő egy évre vonatkozó várható fejlődéséről szóló összeállítását. Az egyes ipari és kereskedelmi kamarák aktuális konjunktúra-felmérései az adott kamarák honlapján elérhetők.

A NÉMET GAZDASÁG 2023. ÉVI FEJLŐDÉSE, 2024. ÉVI KILÁTÁSAI

Németország, mint partnerország hazánk nemzetközi gazdasági kapcsolataiban betöltött kiemelkedő szerepe miatt indokoltnak tartjuk a német gazdaság elmúlt évi fejlődésére vonatkozó adatok és idejű fejlődési kilátásai rövid összefoglalását a tanulmány írásakor rendelkezésre álló információk, elsősorban a Szövetségi Statisztikai Hivatal által 2024. január 15-én nyilvánosságra hozott adatok, továbbá a vezető gazdaságkutató intézetek aktuális előrejelzései alapján.

A Szövetségi Statisztikai Hivatal (Destatis) első számításai szerint 2023-ban a bruttó hazai össztermék (GDP) reálértéken 0,3 százalékkal, a naptárhatással kiigazítva 0,1 százalékkal elmaradt az előző évitől. A német gazdaságnak a 2020-as koronavírusévben bekövetkezett mély visszaesésből való kilábalása elakadt, a koronavírus-járvány előtti 2019-es évhez képest a GDP 2023-ban csupán 0,7 százalékkal volt magasabb.

A bruttó hozzáadott érték az egyes gazdasági ágazatokban eltérően alakult 2023-ban: a feldolgozóiparban (az építőipar nélkül) a gazdasági teljesítmény összességében jelentősen, 2,0 százalékkal csökkent, ami főként az energiaellátási ágazat jóval alacsonyabb termelésének következménye. Pozitív lendületet elsősorban a magyar gazdaság szempontjából különösen jelentős autóipar és egyéb járműgyártás adott. Ezzel szemben az energiaigényes iparágak (vegyipar, fémipar) termelése és hozzáadott értéke ismét csökkent, miután ezekben az ágazatokban a termelés már 2022-ben különösen erőteljesen reagált az energiaárak emelkedésére. Az építőiparban a tartósan magas építési költségek és a szakképzett munkaerő hiánya mellett különösen érezhetőek voltak az egyre rosszabb finanszírozási feltételek.

A legtöbb szolgáltatási ágazat ismét bővíteni tudta gazdasági tevékenységét az előző évhez képest, bár a növekedés összességében gyengébb volt, mint az előző két évben. A legnagyobb, 2,6 százalékos mennyiségi növekedést az információs és kommunikációs ágazat produkálta. Ezzel szemben a kereskedelem, szállítás és vendéglátás nemzetgazdasági ágazatában csökkent (-1,0 százalékkal) az árral kiigazított bruttó hozzáadott érték, ami elsősorban a nagy- és kiskereskedelmi szektor teljesítményének visszaeséséből adódik.

Az árral kiigazított magánfogyasztás 2023-ban 0,8 százalékkal csökkent az előző évhez képest, ami elsősorban a magas fogyasztói árak miatt következett be. A csökkenés elsősorban azokat a területeket érintette, ahol az árak vagy az előző évi magas szinten maradtak, vagy az év folyamán még tovább emelkedtek.

Az építési beruházások 2023-ban 2,1 százalékkal csökkentek az árhatásokkal kiigazítva. Ezzel szemben a berendezés-beruházások - elsősorban a gépekbe, berendezésekbe és járművekbe történő beruházások – mennyisége jelentősen meghaladta a 2022. évit (+3,0 százalék). Ez elsősorban az új haszongépjárművek forgalomba helyezésének növekedésének volt köszönhető, amelyet a cégesautó-szektorban az elektromos autókra vonatkozó, 2023 augusztusáig érvényes környezetvédelmi bónusz is ösztönzött.

A világgazdaság visszafogott lendülete és a gyenge belföldi kereslet 2023-ban a más országokkal folytatott kereskedelemre is hatással volt, amely a csökkenő árak ellenére csökkent. Az import mennyisége nagyobb mértékben, 3,0 százalékkal esett vissza, mint az export (-1,8 százalék).

A gazdasági teljesítményt 2023-ban átlagosan 45,9 millió németországi foglalkoztatott hozta létre, ami 0,7 százalékkal, azaz 333 ezer fővel meghaladja az előző évit, s több, mint valaha Németországban. A foglalkoztatás 2023-ban részben a külföldi munkavállalók bevándorlásának köszönhetően nőtt, némileg ellensúlyozva a demográfiai változások tompító hatásait. A foglalkoztatás növekedése 2023-ban szinte kizárólag a szolgáltatási ágazatokban történt.

Az előzetes számítások szerint a kormányzati költségvetések 2023-ban 82,7 milliárd eurós finanszírozási hiánnyal zártak. Ez mintegy 14 milliárd euróval kevesebb a 2022. évinél (96,9 milliárd euró). Különösen a szövetségi kormány tudta jelentősen csökkenteni finanszírozási hiányát az előző évhez képest. A nagyszámú menekült okozta folyamatos pénzügyi teher különösen az önkormányzatok megnövekedett kiadásaiban mutatkozott meg, amelyek a szövetségi és a tartományi kormányzathoz hasonlóan deficittel zárták a 2023-as évet. A GDP-hez viszonyítva az állami deficit mértéke 2,0 százalék volt, ami fél százalékponttal alacsonyabb az

előző évinél. Ez a Stabilitási és Növekedési Paktum 3 százalékos európai referenciaértéke alatt van, amelyet azonban 2023-ig bezárólag felfüggesztettek.

Néhány neves gazdaságkutató intézet december közepén nyilvánosságra hozott előrejelzései szerint a német gazdaság teljesítménye 2024-ben ismét növekedni fog, de a gazdasági növekedés ütemére vonatkozó várakozások – elsősorban a Szövetségi Alkotmánybíróságnak 2023 novemberében hozott, az állami költségvetés újratervezését kiváltó határozata után – lefelé módosultak és a korábban feltételezettekhez képest újabb kockázatokkal terhesek.

Az előrejelzések 2024 januárjában az alábbiak szerint módosultak:

- A *münchener Ifó intézet* 2024-ben 0,9 százalékos, 2025-ben pedig 1,3 százalékos,
- az *esseni RWI gazdaságkutató intézet* 2024-re 0,8 százalékos, 2025-re pedig 1,4 százalékos,
- a *berlini DIW gazdaságkutató intézet* 2024-ben 0,6 százalékos, 2025-ben pedig 1,0 százalékos,
- míg a *hallesi IWH* 2024-ben 0,5 százalékos, 2025-ben pedig 1,2 százalékos gazdasági növekedést vár.

A *kölner IW gazdaságkutató intézet* – mintegy kakukktójásként a nagy kutatói műhelyek sorában – 2024-re nem a gazdasági teljesítmény növekedését, (növekedési pályára lépését), hanem részint egy, a múlt év őszén több mint 2.200 vállalat körében végzett felmérés, részint pedig a nagy gazdasági szervezetek (szakmai szervezetek) körében végzett hagyományos évvégi körkérdeés eredményei alapján a GDP újabb, fél százalékos visszaesését és a recesszió elmélyülését valószínűsíti.

A felmérés eredményeit összegezve a kölner szakértők felhívják a figyelmet arra, hogy a 2024. évi kilátásokban domináns szerepet játszik a bizonytalanságok szokatlanul magas foka. „A világgazdaság fejlődése és az infláció meghatározó szerepet játszanak a konjunkturális keretfeltételek szempontjából. A nemzetközi konjunktúrának a geopolitikai helyzet instabilitása, a restriktív pénzpolitika és az energiaárak volatilitása által befolyásolt alakulása nagyban elhomályosítja a következő év kilátásait. A globális árukereskedelemtől csak egy gyöngye élénkülésből lehet kiindulni. A nemzetközi áruforgalom mennyiségének a 2023. évi másfél százalékos visszaesése után a következő évben csupán 1 százalékos növekedés várható. Ezen túlmenően az állami költségvetés bizonytalan németországi helyzete házilig – azaz Németországon belül - előállított bizonytalanságokat teremt”, idézi az IW tanulmánya Dr. Michael Hüthert, az intézet igazgatója véleményét. „Ez pedig kihatással van a vállalatok termelési perspektíváira, befolyásolja mindenekelőtt a vállalatok beruházási keretfeltételeit, s ezzel azok beruházási terveit is. Ez pedig nem csak rövidtávra érvényes, hanem a hosszabb távra szóló beruházási döntéseket is nagyban befolyásolja.”

Jörg Dittrich, a mintegy 5,7 millió fő foglalkoztatásában érdekelt, mintegy egymillió tagvállalatot számláló Német Kézműipari Szövetség (ZDH) elnöke, Magyarország drezdai tiszteletbeli konzulja egy, a múlt év utolsó napjaiban adott, megítélésünk alapján, a teljes német gazdaság hangulatát visszatükröző, drámai hangvételű sajtónyilatkozata szerint „a jövőbeli kilátások minden területen egyre rosszabbak, s már nincs meg a kitűzött gigantikus átalakítási célok eléréséhez szükséges bizalom.” A vállalatok elvesztették bizalmukat a politika megbízhatóságában. A szövetségi kormány bejelentéseit ugyanis túl kevés vagy semmilyen intézkedés nem követ. Pedig a vállalatok az átalakításba és a modernizációba akarnak befektetni.

„De a politikusoknak is kötelességük lenne megvizsgálni, hogy a vállalatok ezt valóban meg tudják-e oldani, s ha igen, azt hogyan teszik és a terhelésük még kezelhető-e.” A ZDH elnöke szerint a szövetségi kormány csak kisebb javításokat végez, nem foglalkozik olyan szükséges alapvető reformokkal és kérdésekkel, mint az oktatás színvonalának javítása, az energiarendszer reformja és a bürokrácia csökkentése. Már pedig „ismét a gazdaságot és a telephelyi feltételeket kell a középpontba helyezni, prioritást biztosítva számukra a politikai döntésekben. Hiszen a jóléti állam és a szükséges beruházások egy erős és versenyképes telephelyen csak virágzó gazdasággal finanszírozhatók” (Knoll-Csete, 2023a).

Az ipari és kereskedelmi kamarák a múlt év decemberében készített, több mint 2.200 iparvállalatra kiterjedő felmérése szerint az abban résztvevő vállalatok a 2008. évi első felmérés óta még soha nem voltak ennyire elégedetlenek tevékenységük általános feltételeivel. Szinte minden telephelyi tényezőt rosszabbra értékelték a vállalatok, mint három évvel korábban, a legutóbbi felmérés során. *Martin Wansleben, a Német Ipari és Kereskedelmi Kamara (DIHK) főtitkára* szerint „minden eddiginél nagyobb mértékben nehezdednek strukturális és többnyire országon belüli tényezőkből adódó problémák az ipar telephelyi feltételeire. Növekvő bürokratikus követelmények, magas energiaköltségek és hosszadalmas tervezési és engedélyezési eljárások jellemzik a működés feltételeit. A telephelyi feltételek romlása következtében „Németország, mint üzleti helyszín gyorsan veszít vonzerejéből az ipar és a partnerágazatok szempontjából. Ennek következtében a szükséges beruházások elmaradnak vagy más országokban jönnek létre. Márpedig Németország ezt nem engedheti meg magának, ha komolyan gondoljuk a németországi ipar jövőjét, a digitalizációs kihívásokat és a széndioxid-mentesítés megvalósítását.”

A magyar-német gazdasági kapcsolatok egyes keretfeltételei 1990 előtt

A Magyar Népköztársaság és a Németországi Szövetségi Köztársaság – az akkori Nyugat-Németországnak a többi kelet európai szocialista ország egymás között egyeztetett kapcsolatrendszerével összhangban – ötven évvel ezelőtt, 1973. december 20-án vette fel egymással a hivatalos diplomáciai kapcsolatokat; megjegyezve, hogy ezt megelőzően a két ország gazdasági képviseletői rendelkeztek korlátozott diplomáciai kompetenciával. A diplomáciai kapcsolatok felvételét követően sor került a két ország gazdasági együttműködési megállapodásának aláírására és a kormányközi gazdasági, ipari és műszaki-együttműködési vegyes bizottság megalapítására, amely 1990 júniusáig nagyjából évente, váltott helyszínnel tartotta üléseit. „A nyugatnémet–magyar bilaterális viszony szempontjából – mint korábban is – a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok konkrét kérdései és perspektívái álltak a középpontban. Más területeken, mint a közlekedés, a munkaügy, az adóügy és a jog, létrejöttek a két fél közötti első megbeszélések, és napirendre került egy későbbi kulturális egyezmény, illetve a műszaki-tudományos együttműködésről szóló szerződés megkötésének kérdése is (Andreas – Dömötörfi, 2015).

A tartományokhoz fűződő gazdaságdiplomáciai kapcsolatok tekintetében a szövetségi kormánnyal szemben bizonyos különállást tanúsító Bajor Szabadállam kormánya, konkrétan a gazdasági előélettel rendelkező, (korábban a bajor nagy- és külkereskedelmi szövetség elnöki tisztét) és az 1970 és 1988 között a gazdasági és közlekedési miniszteri posztot betöltő Anton Jaumann vállalt úttörő szerepet az évente megrendezésre kerülő budapesti ipari vásáron tett látogatásaival és a magyar gazdaságpolitika akkori irányítóival folytatott

párbeszédde. A bajor tartományi kormány aktivitásával párhuzamosan megkezdődtek és fejlődésnek indultak a magyar és a német, (elsősorban a bajorországi) iparvállalatok közötti termelési együttműködési kapcsolatok, amelyek nagyban hozzájárultak az érintett magyar vállalatok - az akkori szerény körülmények közötti - műszaki fejlődéséhez, versenyképességük javításához. (Megjegyzés: a vonatkozó 1972-es magyar pénzügyminisztériumi rendelet alapján az első magyar-német, közelebbről magyar-bajor vegyesvállalat, a Siccontact Kft. megalapítására 1974-ben került sor.)

A magyar gazdaságban a nyolcvanas évek közepétől megjelenő reformtörekvések (külkereskedelmi tevékenység liberalizálása, vállalatalapítási feltételek fokozatos könnyítése) egyrészt – támogatásra lelt a szövetségi kormány gazdaságpolitikájában és egyes gazdasági szervezetek, (mint az 1952-ben alapított, mintegy 350 nagy iparvállalatot, pénzintézetet és családi vállalkozást tömörítő és a többek között az ipari szövetséget és az ipari és kereskedelmi kamarai szövetség által támogatott Német Gazdaság Keleti Bizottsága) Magyarország felé történő fokozott nyitásban, továbbá az egyes tartományok gazdasági kormányzatai és vállalatai-üzleti körei Magyarország mint piac, s mint együttműködési partner/befektetési telephely iránti érdeklődése megjelenésében és fokozatos erősödésében. A Magyarország iránt érdeklődő Bajor Szabadállam mellé (melynek csúcspontja az 1989 májusában Budapesten rendezett és bajor részről Max Streibl tartományi miniszterelnök által megnyitott „Hagyomány és jövő” című kiállítás megrendezése volt) újabb nyugatnémet tartományok „sorakoztak fel”, s amihez 1990. október 3-ától, a német újraegyesülést követően egyes keleti tartományok is csatlakoztak.

A gazdasági kapcsolatok fejlődése 1990 után

A rendszerváltást és a német egységet követően és a magyarországi piacgazdasági feltételek megteremtése után egy sor tartománnyal (Bajorország, Baden-Württemberg, Brandenburg, Észak-Rajna-Vesztfália, Hessen, Szászország, Thüringia) jöttek létre az együttműködési kapcsolatok fejlesztéséért felelős vegyes bizottságok, melyek többségének középpontjában a gazdasági együttműködés kialakításával és fejlesztésével összefüggő kérdések álltak.

Az elmúlt mintegy három évtizedben a vegyes bizottságok működése tartományonként eltérő módon alakult, változott. A magyar kapcsolatok szempontjából legfontosabb három tartománnyal – bár a korábbinál ritkábban összeülve – ma is működnek ezek a grémiумok. Hessen és Szászország esetében egy-egy szűkebb területre korlátozódik a korábban tágabb együttműködés, Thüringia esetében a tartomány sajátosságai, más tartományokkal összehasonlítva viszonylagos bezárkózottsága folytán a gazdasági kapcsolatok fejlesztése nem képezte a vegyes bizottsági tematika részét, míg Brandenburg esetében – a magyar gazdaságdiplomácia erre irányuló törekvései ellenére – német részről teljes érdektelenségbe fulladt a kapcsolattartás eme formája, annak utolsó ülésére 2005-ben került sor.

A német tartományok gazdasági kormányzatai még a nyolcvanas évek végén megjelent érdeklődése nagyjából két formában öltött testet. Az egyik: a már említett, éves rendszerességgel megrendezett Budapesti Nemzetközi Vásár; a másik: azok a gazdasági kapcsolatok fejlesztését szolgáló bilaterális rendezvények, melyek többsége magyar részről a Magyar Gazdasági Kamara előkészítésében és lebonyolításában került megrendezésre. Az

egy NSZK tartományok (Bajorország, Baden-Württemberg, Bréma, Észak-Rajna-Vesztfália, Hamburg, Hessen, Rajna-Pfalz, Saar-vidék, Schleswig-Holstein, a német újraegyesülést követően Brandenburg és Szászország) Budapestre látogató kormányzati tisztségviselői (általában gazdasági miniszterei vagy államtitkárai) a Németországban működő magyar kereskedelmi képviselők és a budapesti nyugatnémet nagykövetség hathatós támogatásával magyarországi tartózkodásai során rendszeresen felkeresték a magyar gazdasági kormányzat vezető tisztségviselőit, (elsősorban az akkori külgazdasági tárca fejlett ipari országokért felelős miniszterhelyettesét), tájékozódva a magyar gazdasági reformfolyamat előrehaladásáról.

A Magyarország, mint gazdasági partnerország iránt részint szövetségi, részint tartományi szinten megjelent érdeklődés rendszerváltás időpontja körüli erősödése nyomán – nem mellesleg, a térség más országaihoz hasonlóan – nagy lendületet kaptak a kölcsönös áruszállítások, valamint a befektetési kapcsolatok, ez utóbbiba Magyarország esetében a gazdaság állami tulajdonban lévő szereplői privatizációba való bekapcsolódását is beleértve. Számos olyan német érdekeltségű vállalat, amelyek kezdetben a fentebb említett nemzetközi vásár Németországból érkezett kiállítóiként jelentek meg, néhány év elteltével Magyarországon létrehozott érdekeltségein keresztül vált a vásárok, s – tágabb értelemben – a magyar gazdaság, elsősorban az ipar és szolgáltatások szereplőivé. Az áruforgalom emelkedésének és az együttműködési/befektetési kapcsolatok erősítésének fontos előfeltétele volt az Európai Közösséggel 1991 decemberében aláírt társulási megállapodás.

A kölcsönös áruforgalom – egy-két év átmeneti megtorpanással – folyamatosan emelkedett, amihez nagyban hozzájárultak Németországnak a magyar kapcsolatok szempontjából különösen fontos nagyobb, gazdaságilag erősebb tartományai, illetve azok vállalatainak magyarországi befektetői aktivitása. (ld. 2. táblázat)

2. táblázat: Magyarország áruforgalma az egyes német tartományokkal az egyes tartományoknak a magyar kivételben elfoglalt helye sorrendjében 2022-ben

Megnevezés	Magyar kivétel Millió euróra kerekítve	A tartomány részaránya a magyar kivétel- ben %	Magyar be- hozatal Millió euróra kere- kítve	A tartomány részaránya a magyar beho- zatalban %
Bajorország	11.537	34,1	4.835	15,0
Baden-Württemberg	7.049	20,8	5.484	17,0
Észak-Rajna-Vesztfália	3.615	10,7	4.577	14,2
Alsó-Szászország	3.204	9,5	2.224	6,9
Szászország	1.977	5,8	894	2,8
Hessen	1.976	5,8	1.666	5,2
Rajna-Pfalz	1.073	3,2	855	2,7
Hamburg	447	1,3	2.190	6,8

Megnevezés	Magyar kivitel Millió euróra kerekítve	A tartomány részaránya a magyar kivitel- ben %	Magyar be- hozatal Millió euróra kere- kítve	A tartomány részaránya a magyar beho- zatalban %
Schleswig- Holstein	397	1,2	546	1,7
Bréma	352	1,0	117	0,4
Tübingia	327	1,0	653	2,0
Saar-vidék	305	0,9	410	1,3
Berlin	287	0,8	178	0,6
Brandenburg	251	0,7	265	0,8
Szász-Anhalt	248	0,7	563	1,7
Mecklenburg- Elő-Pomeránia	150	0,4	65	0,2
Tartományokra nem bontható	444	1,3	6.772	21,0
Németország	33.812	100,0	32.202	100,0

Forrás: Szövetségi Statisztikai Hivatal (www.destatis.de) alapján saját számítás

A Szövetségi Statisztikai Hivatal és a Központi Statisztikai Hivatal a magyar-német áruforgalom alakulásával kapcsolatos adatai módszertani okok miatt nem teljesen egyeznek. A KSH által Németországba exportált magyar termékek értéke 2022-ben 35.741 millió euró, az onnan származó behozatal pedig 31.940 millió euró volt. Így a Németországgal szembeni magyar kiviteli többlet – a két ország statisztikai adatszolgáltatási rendszere különbözőségéből adódóan, a Szövetségi Statisztikai Hivatal által kimutatott 1.610 millió euróval szemben – 3.801 millió eurót tett ki.

A statisztikai adatok különbözősége ellenére megállapítható, hogy az oda irányuló magyar áruszállítások értéke alapján Bajorország önmagában is hazánk elsősorú exportpiacának számít, a tartománynak a teljes magyar kivitelben elért részaránya mintegy 8 százalék.

A német forgalomban második helyet elfoglaló Baden-Württembergbe irányuló kivitel – 7.049 millió euró – nagyságát pedig, (ami a teljes magyar kivitel mintegy 5 százaléka), csak Olaszország (8.048 millió euró), Románia (7.578 millió euró) és Szlovákia (7.247 millió euró) előzte meg, alig maradt el az Ázsiába (7.580 millió euró) és az Amerikába (7.277 millió euró) irányuló teljes magyar kivittől, ugyanakkor olyan viszonylatokat előzött meg, mint Ausztria (6.397 millió euró), Lengyelország (6.104 millió euró), Csehország (5.898 millió euró) és Franciaország (6.012 millió euró).

A 90-es évek első felétől kezdődően felgyorsult a német befektetők magyarországi aktivitása.

Az egyes német tartományokhoz fűződő gazdasági kapcsolatok az elmúlt három évtized során jelentős fejlődésen és strukturális átalakuláson mentek keresztül. Az általuk Magyarországon befektetett működőtőke nagyságrendileg megközelíti a 20 milliárd eurót; szakmák szerint első helyen a nagy német autógyárak (Audi, Mercedes és – 2025-től – BMW) és beszállítóipari cégek (Continental, Kirchhoff, Knorr Bremse, Robert Bosch, ThyssenKrupp ZF) érdemelnek említést.

A fejlett ipari országokba, elsősorban Németországba irányuló magyar kivitel túlnyomó része a német befektetők Magyarországon letelepedett gyárainak terméke – direkt exportként vagy a feldolgozott termékekbe beépítve. A magyarországi befektetések szempontjából legfontosabb tartományok Észak-Rajna-Vesztfália, Bajorország és Baden-Württemberg; e három tartományból származik a Magyarországon befektetett német tőke mintegy háromnegyede. A közvetlen beruházások értéke 2020-ban 18 milliárd eurót tett ki. A közvetlen beruházásokat tartományok szerinti megosztásban az alábbi, 3. sz. táblázat szemlélteti.⁵

3. táblázat Az egyes, a kétoldali gazdasági kapcsolatokban fontosabb német tartományok vállalatai közvetlen befektetési Magyarországon a 2020. december 31-i állapot szerint

Megnevezés	Közvetlen befektetések, millió euró	Az adott tartomány részaránya, %	Vállalatok száma, db	Foglalkoztattottak száma, ezer fő
Németország	18.041	100,0	788	213
Ebből				
Észak-Rajna-Vesztfália	5.460	30,2	141	47
Baden-Württemberg	4.772	26,5	295	73
Bajorország	4.740	26,3	152	50
Hessen	1.106	6,1	62	16
Alsó-Szászország	710	3,9	47	14
Hamburg	398	2,2	39	3

Forrás: Deutsche Bank/Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara (DUIHK)

Ugyanezen forrás szerint a Németországból Magyarországra irányuló közvetlen befektetések 33 százaléka a közútjármű-gyártásba, 22 százaléka az egyéb feldolgozóipari ágazatokba, 11 százaléka a nagy- és kiskereskedelembe, 10 százaléka az energetikába, 7 százaléka az informatikába és kommunikációba került.

A hazánkban végrehajtott német érdekltségű beruházások nagyban hozzájárultak a magyar gazdaság szerkezetváltásához, a hazai GDP növekedéséhez, a foglalkoztatáshoz, az állam és az önkormányzatok költségvetési bevételeinek növekedéséhez, az innováció és a szakképzés színvonalának emelkedéséhez és – nem utolsósorban – Magyarország részben Németországba, részben a világ más országaiba irányuló exportjához. E tanulmány kereteit meghaladja, de a német érdekltségű vállalatoknak a magyar gazdaság általános fejlődésében játszott szerepén túlmenően emlékezni kell arra, hogy a Magyarországon megtelepedett német érdekltségű vállalatok meghatározó szerepet játszanak abban, hogy a magyar exporton (2022: 142,2 milliárd euró) belül a gépek és szállítóeszközök termékcsoport részaránya (78,4 milliárd euró) meghaladta az 55 százalékot, a feldolgozott ipari termékek értéke (43,5 milliárd euró) pedig elérte a 30,6 százalékot (Forrás: KSH, saját számítás).

Ezen írás készítőinek alapvető tézise, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaság föderális felépítése, az egyes tartományoknak a gazdaságpolitika és gazdaságfejlesztés területén rendelkezésre álló viszonylagos függetlensége lehetővé teszi Magyarországnak az Európa vezető gazdasági hatalmához fűződő gazdasági és kereskedelmi kapcsolatai, a befektetési, a műszaki-tudományos és innovációs, valamint oktatási együttműködésben rejlő lehetőségeit illetően az egyes tartományok között meglévő különbségek feltárását és a magyar gazdaságdiplomácia németországi viszonylati politikájának ennek megfelelő alakítását. A gazdaságdiplomácia keretei meghaladják az állami irányítás kereteit, abba célszerűnek látszik a hazai gazdasági intézményrendszer – Magyar Kereskedelmi és Iparkamara és a regionális kamarák, a munkaadói szövetség, illetve szakmai szövetségek – bekapcsolódása; különös tekintettel arra, hogy Németországban mind szövetségi, mind tartományi szinten jól strukturált, tevékenységeiket illetően jól elhatárolt vállalati-vállalkozói intézményrendszer működik, s indokolt ezen intézményrendszer főbb szereplőinek a tartományokhoz fűződő kapcsolatok rendszerébe történő bevonása.

Az egyes tartományokhoz fűződő gazdasági együttműködés menedzselése tekintetében különleges szerep hárul az 1993-ban megalakult, s az elmúlt évben fennállása 30. évfordulóját ünnepelt Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamarára (DUIHK). E tekintetben a legszélesebb körű együttműködés (azon megállapodás alapján, mely szerint a német kamara látja el a tartomány gazdasága hivatalos magyarországi képviselőt) a Bajor Szabadállammal alakult ki. A DUIHK mind a mai napig, évente több, a gazdaságpolitika igényei és célkitűzései szerint meghatározott területeken (közúti jármű-gyártás, környezetvédelem és hulladékgazdálkodás) rendez magyar-bajor szakértői találkozókat, vásárlátogatásokat. A Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara tevékenységében ugyancsak fontos szerepet tölt be a Szász Szabadállam (keleti tartomány) gazdasága magyarországi képviselője, amely – egyebek között – tartományi vállalatok budapesti szakkiállítási részvételének szervezésében és lebonyolításában ölt testet. Elsősorban a wiesbadeni ipari és kereskedelmi kamara korábbi, magyar származású főtitkára aktivitása révén alakult ki a DUIHK Hessen tartomány magyarországi gazdasági képviselőjére vonatkozó aktivitása, de ez az intézményes együttműködés idővel megszűnt.

Az egyes tartományokhoz fűződő kapcsolati rendszer viszonylag új elemének számít az „Üzletből az üzletért” mottó jegyében 2020-ban létrehozott DialogUngarn Nonprofit Kft., amely független párbeszéd-platformot képez a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fenntartására és fejlesztésére, az együttműködés bővítésére és a szinergiák feltárására különféle makrogazdasági témákban. A DialogUngarn új hálózatokat kíván létrehozni olyan átfogó témákban, mint az általános befektetésösztönzés, energetika, automobilitás, hulladék-gazdálkodás, s e célkitűzés jegyében a megalapítása óta számos rendezvényt tartott – többek között – Budapesten, továbbá Berlinben, Münchenben, Paderbornban és Stuttgartban. Fontos kérdés az is, hogyan tudnának közeledni egymáshoz a GDP és a bérek felzárkóztatása tekintetében az EU új közép-európai tagországainak régiói, ha e régiók elsősorban a nyugati csúcstechnológiai beruházásokra, nyugati irányításra és az importált innovációra támaszkodnak, anélkül, hogy vállalataikat inkubálva és erősítve inkább saját K+F tevékenységük fellendítésével, önerőből történő közvetlen külföldi befektetések exportját segítenék elő, illetve a hazai vállalatokkal együttműködve hoznának létre regionális központokat országaikban (Becsey, 2017).

Németországnak jelenleg az alábbi kihívásokkal kell szembenéznie: keleti tartományok, illetve lemaradó régiók felzárkóztatása, az aktuális válságok kezelése, a Covid pandémia utáni regenerálódás, az ellenállóképesség növelése, az egyre növekvő munkaerőhiány megoldása, a zöld technológiák bevezetése, az orosz-ukrán háború miatt kialakult energiaválság (Knoll-Csete, 2021) kapcsán az energiaellátás biztosítása, az energiafüggőség csökkentése, a fenntartható fejlődés finanszírozása, az áremelkedések kompenzálása (Knoll-Csete, 2023a). A megoldások középpontjában a környezetvédelmi projektek állnak: azaz a klímapolitika, valamint az energiapolitika, a fenntartható fejlődést célzó támogatás keretében kerülnek kiépítésre a megújuló energiaforrások, amelyek támogatása egy 50 milliárd eurós saját német „Jövő Csomagból” történik (Knoll-Csete, 2023b). Mindezen projektekben jelentős szerepet kapnak a tartományok, a zöld beruházásoknál esetleg érdemes lenne megvizsgálni a magyar részvételi, beszállítói, kooperációs lehetőségeket is.

E tanulmány szerzőinek szilárd meggyőződése, hogy továbbra is figyelemre méltó tartalékok vannak a magyar gazdaságnak, különösen az innovációval foglalkozó szervezetnek, valamint a közép- és kisvállalatoknak a német partnerekhez fűződő kapcsolatai továbbfejlesztésében. Ennek ösztönzésében kulcsszerepe lehet a tartományi szintű együttműködésnek német oldalon, hiszen ez esik közel a településekhez. Mindkét országban jellemző, hogy a vidéki kis települések egyre jobban lemaradnak a nagyvárosok mögött. Ezért országos vidékfejlesztési programokra van szükség, amelynek alapja a beruházásösztönzés. Mindenhol munkaerőhiány van, ezért technológia intenzív közös beruházásokat kell keresni, amelyek a zöld energia hordozók széles körű kiépítésén és alkalmazásán alapulnak (Knoll-Csete, 2021).

A NÉMET-MAGYAR FÓRUM

„A magyarok voltak azok, akik kiütötték az első téglát a berlini falból”: 1989. szeptember 10-én nyitotta meg a magyar kormány Magyarország nyugati határát, lehetővé téve az NDK-polgárok számára a menekülést. „Magyarországon keresztül vezet az út, amely országunkat történelme valószínűleg legboldogabb pillanatával ajándékozta meg. A magyarországi emberek, akik saját maguk is még küzdöttek a szabadságukért, egyengették az NDK-ból érkező menekültek számára a szabadságba vezető utat. Ez a kő lett az alapja annak az Európának, amelyet ma ismerünk”, - hangsúlyozta 2019-ben Heiko Maas akkori német külügyminiszter a 30 éves határnyitási évforduló alkalmából rendezett Német-Magyar Fórumon (NMF). „Ez egy szolidáris, békés és szabad Európa, amelyben a fiatalok számára teljesen magától értetődő, hogy más országokban tanulhatnak, utazhatnak, új városokat fedezhetnek fel, barátságokat köthetnek. Olyan Európa, ahol „országaink közösen alakítják a politikát”. (Heiko Maas, német külügyminiszter, 2019, Német-Magyar Fórum).

A Német-Magyar Fórum első közgyűlésére 1991. júniusában az Európa-Mozgalom magyar és Német Tanácsának kezdeményezésére, Antall József és Helmut Kohl akkori kormányfők támogatásával, az Európa-politikai Intézet, mint a két ország közötti társadalmi kapcsolatok egyik legfontosabb intézménye szervezésében került sor. A fórum célja, hogy a résztvevők nyílt párbeszédben vitathassák meg a két ország társadalmi és gazdasági fejlődésének aktuális kérdéseit és olyan közös válaszokat fogalmazzanak meg, amelyek figyelembe

veszik az európai integráció szempontjait is. A Magyar-Német Fórum találkozási platformot nyújt az összes társadalmi csoport számára. Kétoldalú kezdeményezésként segíti a két ország közötti eszme- és véleménycserét a politika, gazdaság, tudomány és civil szervezetek képviselői, szakértői között. Ezért a Fórum tevékenységének alapvető jellemzője a tárgyilagosság és a pártpolitikai kiegyensúlyozottság. Tekintettel a kétoldalú kapcsolatokban betöltött kiemelkedő jelentőségére, a Fórum munkáját kezdetektől fogva a legmagasabb szinten is támogatja a két ország kormánya, különösen a két külügyminisztérium.

Megrendezésére felváltva kerül sor a két fővárosban, Budapesten és Berlinben. A berlini üléseknek többször adott színhelyet egy-egy német tartomány is, megrendezésébe bekapcsolódott például a Brandenburgi tartományi képviselő és a Mecklenburg-Elő-Pomerániai képviselő is. A fórumot korábban a két ország külügyminisztere nyitotta meg, a tanácskozáson volt külügyminiszterek, parlamenti és európai parlamenti képviselők, minisztériumok magas rangú képviselői vettek részt. Így mód volt a stratégiai célok egyeztetésére is. A NMF-ot 2017 óta a Német-Magyar Ifjúsági Iroda szervezi abból a célból, hogy a fiatalabb generációk is szót kaphassanak. A Fórum jelenleg elsősorban a két ország fiataljait kívánja megszólítani, akik a német-magyar kapcsolatok továbbfejlesztésének ötleteit próbálják kitalálni, ezen kívül a két ország parlamenti képviselőit, vállalkozókat, valamint a tudomány és a civiltársadalom szereplőit hívja egybe, a Németország és Magyarország közötti kétoldalú kapcsolatok erősítése, a különböző nézőpontok és érdekek összekapcsolása és az aktuális kérdések megvitatása céljából.

ÖSSZEGZÉS

E tanulmány szerzőinek célja az volt, hogy felhívják a figyelmet a német tartományokhoz fűződő kapcsolatok Magyarország gazdasági-kulturális-társadalmi előrehaladásában rejlő szerepére és jelentőségére. Bemutattuk, hogy ez a kooperáció földrajzilag nagyon egyenlőtlen – a kereskedelem zöme három nagy nyugati tartományra szorítkozik –, annak ellenére, hogy többi tartomány számára is számos együttműködést rejt. A lehetőségek végtelenek, és mindenképpen további kiaknázásra javasoltak.

A magyar gazdasági diplomácia – többek között a berlini nagykövetség, továbbá a müncheni, stuttgarti és düsseldorfi főkonzulátus gazdaságdiplomáciai tevékenysége révén létrejött kedvező magyarországi befektetési keretfeltételek, többek között a Nemzeti Együttműködés Rendszeréből adódó egyes, az informatív kapcsolatokban és a német médiákban nagy hangsúlyt kapott anomáliák ellenére is fontos lenne megtalálni a jövőben is járható közös utakat, s feltérképezni a közös projektlehetőségeket, kihasználva a német föderációs berendezkedésből adódó előnyöket. Mindezzel előmozdítva a kétoldalú, magyar-német tartományi kapcsolatok fejlődését a szövetségi kormánnyal folytatott kapcsolatokkal párhuzamosan és kiegészítéseként, esetleges helyettesítéseként.

Megítélésünk szerint – a három, a magyar kapcsolatokban meghatározó jelentőségű tartomány, nevezetesen Bajorországon, Baden-Württemberg és Észak-Rajna-Vesztfália mellett, a teljesség igénye nélkül – nagy lehetőségeket látunk többek között Alsó-Szászországban, Hessenben, Rajna-Pfalzban, Szászországban és a Magyarországon önálló képviselőt („Am-

bassador”-t) fenntartó Hamburgban. Fontosnak tartjuk, hogy az együttműködés – a közúti járműgyártásban kialakított keretek és egyéb formák fenntartása mellett – más olyan területre is kiterjedjen, mint például a progresszív gazdasági ágazatokra, az info-kommunikációra és a digitalizációra, az energiahatékonyság javítására és a megújuló energiák termelésére, a körkörös gazdaságra, az ezekkel kapcsolatos innovációra és más területekre.

Ebben nagy segítséget jelentenek olyan intézmények, mint a Német Ipari és Kereskedelmi Kamara (DIHK) és az egyes regionális kamarai szervezetek, továbbá a kölni IW gazdaságkutató intézet, amelyek a vállalatok széles körének megkérdezésére alapulóan folyamatosan vizsgálják, illetve szondázzák Németország egyes térségei, illetve tartományai aktuális gazdasági helyzetét és fejlődési várakozásait, amelyek eredményei nagy nyilvánosságot kapnak.

A rendszeresen, általában éves rendszerességgel ülésező, (bár 2023 decemberében egy későbbi időpontra halasztott) Német-Magyar Fórum tevékenységét illetően pedig azt javasoljuk, hogy azok napirendjét illetően fokozottan kapjanak helyet egyes tartományok, illetve a speciálisan e tartományokhoz fűződő kapcsolataink fejlesztésével összefüggő kérdések. Ezt a javaslatot különösképpen relevánsnak tartjuk abból a szempontból, hogy a fórum tevékenységében döntő szerepet játszanak a fiatal, általában felsőfokú tanulmányokat folytatók korosztálya, s az tovább mélyítheti e korosztály képviselői egy-egy tartományhoz fűződő ismereteit és kapcsolatait. Ugyanígy meggondolandónak tartjuk a testvérvárosi kapcsolatok eredményeinek és perspektíváinak a fórum napirendjébe történő felvételét.

JEGYZTEK

- ¹ A választófejedelmek a Német-római Birodalom fejedelmei voltak, akik a 13. század óta megválaszthatták a következő királyt. Eredetileg heten voltak, az 1356-os Aranybulla („császári alaptörvény”) szabályozta később a Kurfürstek számát és jogait.
- ² www.deutschland.de/de/topic/politik/deutschland-europa/laender
- ³ Forrás: www.statista.com
- ⁴ www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html
- ⁵ www.bundesbank.de/de/statistiken

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andreas Schmidt-Schweizer – Dömötörfi Tibor (2015): 2014. tél 19. *A magyar–nyugatnémet kapcsolatok dinamikus időszak: a diplomáciai kapcsolatok felvételétől a határnyitásig, 1973–1989*
- Becsey Zsolt (2017): Makrogazdasági adatok az Európai Bizottság jelentéseinek függvényében. *Polgári Szemle*, 13. évf. 1–3. sz. 41–50. o., doi: 10.24307/psz.2017.09.05.
- BMWi (2020): *Jahreswirtschaftsbericht: Wachstum, Wettbewerbfähigkeit und Produktivität stärken in Deutschland und in Europa*, Januar 2020
- Bundesbank (2018): Külföldi nettó közvetlen beruházások Németországban 2018-ban. <https://www.bundesbank.de/de/statistiken>
- Destatis: *Bruttoinlandsprodukt im Jahr 2023 um 0,3 % gesunken*. A Szövetségi Statisztikai Hivatal évnvítő sajtótájékoztatója. www.destatis.de, 2024. január 15.
- DIHK: *Versetzungsgefahr für den Industriestandort Deutschland*, DIHK-Umfrage im Netzwerk Industrie zeichnet ein düsteres Bild www.dihk.de, 2024. január 2.
- Dittrich, Jörg (2024): *Die Stimmungslage im Handwerk ist fragil*, a Német Kézműves Szövetség (ZDH) elnökének interjúja

- a DPA hírügynökségnek. www.zdh.de, 2024. január 2.
- Grömling, Michael (2023): *IW-Konjunkturprognose: BIP schrumpft 2024 um halbes Prozent*. www.iw-koeln.de, 2023. december 13.
- Grömling, Michael (2023): *IW-Verbandsumfrage: Miserable, düsterer Ausblick* www.iw-koeln.de, 2023. december 27.
- Knoll-Csete Edit (2022): The Background of the Future Oriented German Regional Policy Beyond German Unity, *Cambridge Open Engage*. doi: 10.33774/coe-2022-d0b21 <https://www.cambridge.org/engage/api-gateway/coe/assets/orp/resource/item/62ca720b244ce0ae3742f117/original/the-background-of-the-future-oriented-german-regional-policy-beyond-german-unity.pdf>
- Knoll-Csete Edit (2021): *The Special Way of Cohesion in Germany*, Cambridge Open Engage. doi 10.33774/coe-2021-qfbmp-v2. <https://www.cambridge.org/engage/coe/article-details/603e04587d53249ffa33f77e>
- Knoll-Csete Edit (2023a): Egy mérénylet előzményei, a keletnémet állami vagyon magánosításának sajátos körülményei. *Magyar Jog*, 2023/4., 249-253. oldal . Szakcikkadatbazis.hu/doc/5383867, Szakcikkadatbazis.hu/magyarjog/2023/4
- Knoll-Csete Edit (2023b): A Német Egység és a regionális felzárkóztatás társadalmi gazdasági jellegzetességei. Regionalizmus, szolidaritás és párbeszéd. *Humán Innovációs Szemle* Vol 14, No 1 (2023) 90-107. oldal
- Jelen tanulmányban szereplő valamennyi szakirodalmi forráson túl az alábbi internetes hivatkozásokon elérhető szakmai tartalmak is támogatták tanulmányunk megszületését:
- Deutsch-Ungarisches Forum - Jugend.Dialog.Zukunft
www.andrassyuni.eu
www.jungesforum.eu/
www.dujw.org/deutsch-ungarisches-forum
- Szövetségi Gazdasági és Klímavédelmi Minisztérium (BMWK) www.bmwk.bund.de honlapja
- Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara www.dihk.hu honlapja
- A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) www.mkik.hu honlapja
- Külgazdasági információk